

LA CONSTRUCCIÓ D'UN CANON PERSONAL
(LITERATURA I PERIODISME)
Isidor Cònsul

0) PROEMI

El clan pallarès va triar Miquel Pueyo com a gerent de la taula rodona i el bon jan, investit amb l'autoritat que atorguen aquests nomenaments, va pensar que fóra bo passar un qüestionari de referència a la mitja dotzena d'escriptors convidats a debatre en públic sobre *Literatura i periodisme*: Valentí Puig, Martí Domínguez, Andreu Loncà, Xavier Garcia, Montserrat Palau i jo mateix. El programa recorda que fou el 26 del juny, a boca de fosc, quan vam seure a parlar-ne darrere d'una taula de la "Casa de Cultura de l'Ajuntament de Pont de Suert, en el marc de la VI Trobada d'Escriptors al Pirineu que, l'any 1999, de manera puntual, deixà l'estatge i refugi habituals de les Valls d'Àneu per instal·lar-se a la Ribagorça. El paper que Miquel Pueyo, uns dies abans, havia deixat, segons els casos, a la bústia electrònica, a l'ànima del fax o a l'infern de correus era plantejat amb una intel·ligència òrfena de sentit pràctic i demanava, com passa a bona part d'actes d'aquest parió, el coixí d'un gruix de temps que no teníem. La qüestió de fons preguntava si es podia parlar d'un cànon basat en el valor estètic de l'obra literària i de quina manera actuava en el món del periodisme. Una segona consideració demanava si hi havia valors literaris en el periodisme actual i quina mena d'elements positius o estimulants trobàvem a l'hora de simultanejar la creació literària amb el periodisme escrit.

Els ponents, a la pràctica, vam coincidir a caçar al vol el caràcter obert de la convocatòria per no passar del joc del soldat plantat que només fixa la posició de sortida en l'escaquer del debat. La meva reflexió anava atapeïda en els esquemes d'unes fitxes personals que, desencotillades, donen, si fa no fa, el text que segueix.

1) FORMA I COMUNICACIÓ

Qualsevol text amb un mínim de pretensió literària ha de tenir, des de la meua perspectiva, dues qualitats que m'agradaria dir que veig com a indestrutibles: forma i comunicació. La literatura és un art que troba les excel·lències fonamentals en el domini de la forma, en el fang de la llengua; i cal, des d'una perspectiva estrictament

formal, que la primera virtut d'un text literari es defensi tot sol com a tex, que tingui qualitats pròpies i que s'hagi treballat, i arrodonit, fins al punt, si és possible, de convertir-se en un artefacte vàlid per ell mateix. Justament perquè la literatura és forma. Però també és comunicació i no pot fer volar coloms d'una manera general i gratuïta: qualsevol text literari, a banda d'un artefacte formal amb voluntat de perfecció, ha de donar una resposta o una altra (en forma d'anàlisi, de síntesi, de comentari marginal o punt de vista personal), a algun dels problemes de la més estricta quotidianitat.

Tinc, com a lector, una devota admiració per la novel·la *El pont sobre el Drina* (1945), de l'escriptor bosni Ivo Andric (1892-1975), que fou premi Nobel de literatura l'any 1961. És la seva millor novel·la i no va incorporar-se al patrimoni lingüístic del català fins l'any 1994, cinquanta anys després de la seva publicació (Edicions 62. Traducció de Slavica Bursac i Sió Capdevila). La gràcia d'aquest mig segle que ha rodat sobre la novel·la és la constatació que el text ha vençut el desgast de les llepades del temps i continua afermant-se, amb insòlita consistència, amb tots els atributs d'una senyora novel·la. En literatura, qui ajuda a repartir adjectius és el judici del temps i l'obra d'Andric encara sorprèn per la complexitat del tramata narratiu, per la gràcia i els detalls tècnics del brodat, i per aquesta capacitat d'estendre la mirada al llarg dels segles i il·luminar la història de l'indret més conflictiu d'Europa.

La història d'El pont sobre el Drina s'inicia un matí de 1516 quan un nen serbi, víctima de l'impost de sang que calia pagar als turcs, és arrabassat a la seva família per a servir a la cort d'Istanbul. Després de creuar el riu en un vell rai, el noi el somnià, el pont, i la fortuna féu que, convertit en cabdill, gendre del paixà i visir, recordés, de vell, el deute de la construcció somniada: un pont de pedra sòlid i elegant, de dos-cents cinquanta passos de llarg i onze arcs d'ampla obertura. Un pont a la frontera de l'imperi i un camí obert entre l'Orient d'adopció i la seva Bòsnia nadiua.

La novel·la s'allarga des d'aquell 1516 fins a l'esclat de la primera guerra mundial, el 1914, quan l'exèrcit austro-hongarès, empès a la retirada per la força dels canons serbis, dinamità el pont i en destruí la part central. Són quatre-cents anys, doncs, novel·lats en la perspectiva d'un protagonista insòlit: el pont al costat de la "Kasaba" de Visegrad, prop del punt on les aigües del Drina s'enriqueixen amb les del Rzav. Tot al llarg d'aquests segles, el pont no uneix només les dues vores del riu sinó

també el destí dels pobladors de la "Kasaba" enllà de les creences particulars. Roden les generacions i el pas del temps, i la bona gent de Visegrad (cristians, (musulmans i jueus), desenvolupen a redós del pont les formes de tolerància que els permeten conviure sense gaires enurts. Els canvis importants vénen imposats i de fora, i les ensulsiades històriques són fruit del fregadís d'una terra de frontera entre dos móns, Orient i Occident. D'una banda, l'imperi otomà en procés de regressió, de l'altra, la pressió d'Europa occidental que es transvesteix, a finals del XIX, amb les coloraines i el to de modernitat d'un imperi en decadència, l'austro-hongarès, immens cadàver vivent quan la història del pont es tanca el 1914.

La novel·la és un bullidor de personatges i una cadena viva de relats diversos que tenen el pont com a eix i escenari: des de la crueltat de l'empalament de Radisav a la tràgica mort per desamor de Fata d'Avdaga. De les desventures d'Alí-Hozda, clavat per l'orella al pont el dia de l'arribada dels austríacs a l'ascensió i caiguda de la jueva Lotika i del seu hotel. I des de l'anècdota tràgica del vigilant enamoradís a la inquietant partida de cartes de Milan Glasincanin amb el diable. Ja ho havia perdut tot i es jugava la vida en la darrera mà, quan arribà la matinada, cantà el gall i el misteriós tafur desaparegué de cop de damunt del pont.

Una novel·la senzillament esplèndida que ens acosta a la complexitat de Bòsnia i que, llegida avui, suposa sobretot una crida a la tolerància i a la convivència per damunt de la barbàrie que ara mateix hi impera.

Isidor Cònsul